

C. Opažanje nastave

Proces kolegijalnog opažanja ne smije utjecati na odvijanje nastave, odnosno nastava se treba odvijati kao da opažač nije prisutan. Stoga je potrebno da opažač dođe na vrijeme, tj. prije početka nastavnog sata te zajedno s nastavnikom uđe u predavaonicu. Nastavnik kratko predstavlja opažača studentima i objašnjava da opažač neće pratiti i procjenjivati njihovo znanje, već samo opažati nastavu.

Opažač odmah sjedne na dogovoreno mjesto i nastava može početi. Mjesto na kojem opažač sjedi treba biti nenametljivo mjesto s kojeg ima dobar pregled svega što se događa u prostoriji. Treba moći dobro vidjeti nastavnika, ali i reakcije i ponašanje studenata. Opažač ne postavlja nikakva pitanja tijekom nastave i ne sudjeluje u aktivnostima na satu.

Čim nastavni sat počne, i opažač otpočinje s vođenjem bilješki koje će mu poslužiti kao podsjetnik za kasniji razgovor. Nastoji što objektivnije opažati sve što je dogovoreno na pripremnom sastanku i opisati elemente nastavnog procesa. Važno je da bilješke budu opisne, potkrijepljene konkretnim primjerima, a ne procjenjivačke i vrijednosno obojene. Treba zabilježiti vrijeme koliko su trajale pojedine aktivnosti, opisati ponašanje nastavnika i studenata. Pritom trajno treba imati na umu da se opažač **fokusira na procese** poučavanja i olakšavanje učenja, **a ne na sadržaje** nastavnog sata.

D. Evaluacija i samoevaluacija održanoga nastavnog sata

Kako bi opažanje nastave bilo sadržajnije i bolje pripremljeno te rezultiralo konkretnijom povratnom informacijom, a ne samo općim dojmom o izvedbi nastave, uobičajeno je pripremiti protokole za opažanje nastave koji sadrže sve elemente relevantne za kvalitetu nastavnog procesa. Sa sadržajem ovog protokola trebaju se unaprijed upoznati svi sudionici kolegijalnog opažanja nastave – i opažači i opažani.

Poželjno je da se istim protokolom služi i opažač, kako bi izrazio svoju procjenu opaženog nastavnog sata, i opažana osoba, kako bi samoprocijenila svoju izvedbu nastavne

jedinice. Opažatelj može svoj protokol ispunjavati i za vrijeme opažanja, no može i neposredno nakon nastavnog sata (u potpunosti ili dovršiti dijelove koje ranije nije stigao ispuniti). Nastavnik koji je izvodio nastavni sat pred kolegom trebao bi što je moguće prije, neposredno nakon završetka sata dok su dojmovi još svježiji, razmisliti o svojoj izvedbi i samoevaluirati se.

U ovom smo priručniku pripremile protokole za opažanje i samoopažanje u kojima su razrađeni sljedeći aspekti nastavnog procesa:

NASTAVNIČKA PONAŠANJA:

Priprema, ishodi i metode

Izlaganje

Poticanje aktivnog učenja i prilagodba različitim studentima

Poučavanje strategija učenja

Efikasna organizacija

Komunikacija sa studentima

Klima za učenje, motivacija

STUDENTSKA PONAŠANJA

Kratko ćemo opisati i objasniti svaki od ovih aspekata, kako bi i opažateljima i opažanim nastavnicima bilo jasnije na što se svaki od ovih aspekata konkretno odnosi i koja je korist od opažanja svakoga od njih.

Nastavnička ponašanja

Priprema, ishodi i metode

Prvi dio protokola odnosi se na kvalitetu pripreme i metodičku razradu nastavnog sata. Komentira se formulacija, realističnost i ostvarenost planiranih ishoda nastavnog sata, odabir nastavnih metoda i njihova prikladnost te struktura nastavnog sata i vremenska organizacija. Preduvjet uspješnog učenja je dobra strukturiranost i učinkovito korištenje vremena. Također, primjena različitih nastavnih metoda i strategija omogućuje da se većina nastavnih aktivnosti odvija interaktivno, čime se povećava vjerojatnost zadržavanja informacija i konstrukcije znanja.

Izlaganje

U ovom dijelu protokola opisuje se nastavnikovo verbalno ponašanje: izlaganje i argumentiranje važnosti sadržaja, vještina postavljanja pitanja i provjera razumijevanja gradiva. Ovi elementi pomažu studentima da se maksimalno usmjere na proces učenja te na glavne ideje i pojmove koje trebaju naučiti.

Poticanje aktivnog učenja i prilagodba različitim studentima

Kvalitetna nastava pretpostavlja aktivno sudjelovanje i uključenost studenata tijekom nastavnog sata. Ona također podrazumijeva i pristup usmjeren na studente, što uključuje i njihove individualne razlike te naglašava potrebu za diferencijacijom poučavanja kao suprotnost pristupu koji je usmjeren na nekog imaginarnog, prosječnog studenta. U prilagodbi nastavnog procesa pojedinim studentima ili grupama studenata, nastavnik može zadavati zadatke različite težine i zahtjevnosti, osigurati dodatno vrijeme za učenje i vježbu, pružiti dodatne upute ili objašnjenja studentima kojima je to potrebno i slično. U cilju prilagodbe potrebama studenata nastavnik im može dati i mogućnost izbora između različitih aktivnosti i pristupa radu, pod uvjetom da svi oni vode ostvarenju planiranih ishoda.

Poučavanje strategija učenja

Istraživanja pokazuju da je za učinkovito i trajno učenje ključno razvijati samoregulirano učenje i jačati metakognitivne vještine studenata (Teddlie i sur., 2006; Dignath i Büttner, 2008; Hattie, 2009). Tijekom nastavnog sata nastavnici mogu izravno poučavati i pomagati studentima razvijati te vještine. Mogu poticati kreativni pristup rješavanju problema (traženje različitih rješenja ili putova rješavanja), izražavanje vlastitog stava o određenim pojavama, kritičko mišljenje i argumentiranje. Posebice se potiče povezivanje znanja s osobnim iskustvima studenata iz svakodnevnog života te sa spoznajama iz drugih predmeta i područja.

Učinkovita organizacija

Iako su u nastavi kreativni i koriste se raznim metodama kojima potiču aktivno učenje studenata, uspješni nastavnici su i vješti u upravljanju dinamikom nastavnog sata kako bi se vrijeme maksimalno iskoristilo i kako ne bi bilo praznog hoda koji smanjuje uključenost studenata. To se postiže s iskustvom u nastavi, no može se ubrzati dobrom pripremom nastavnog sata te svih materijala i pribora koji će se na satu koristiti.

Komunikacija sa studentima

Boljem razumijevanju gradiva pridonosi dobra verbalna i neverbalna komunikacija tijekom nastavnog sata: odgovarajuća brzina i glasnoća govora, primjerene kretnje i gestikulacija te kontakt očima sa studentima. Pritom je važno da je nastavnik usmjeren na komunikaciju sa svakim studentom i studenticom u grupi, a ne da se obraća i gleda samo nekolicinu najaktivnijih ili fizički najbližih studenata.

Klima za učenje, motivacija

Poticajna klima za učenje jedan je od najvažnijih preduvjeta uspješnog učenja. Takva je klima u kojoj se nastavnik prema studentima odnosi s poštovanjem i prihvaćanjem, pokazuje interes za njihove potrebe, iskustva i način razmišljanja, sluša ih i tako svojim

ponašanjem modelira poželjno ponašanje u grupi. Uspješni nastavnici stvaraju podržavajuću i opuštenu klimu u kojoj se potiče međusobno uvažavanje, samopouzdanje i samopoštovanje studenata, njihova uključenost u nastavu i međusobna suradnja.

Studentska ponašanja

U posljednjem dijelu protokola opisuje se ponašanje studenata na nastavnom satu: postavljaju li pitanja nastavniku, odgovaraju li na nastavnikova pitanja, koliko su pažljivi na nastavi i u kojoj mjeri sudjeluju u aktivnostima. Važno je opisati nastavni sat i iz ove perspektive jer ponašanje studenata može biti jasan pokazatelj uspješnosti nastavnika u ostvarenju učinkovitoga nastavnog procesa.

U protokolu za svaku navedenu kategoriju ponašanja nastavnika ili studenata treba upisati svoj dojam, a pritom nam može pomoći *Popis nastavničkih i studentskih ponašanja na nastavi*. U pripremi prije izvedbe nastavnog sata i opažač i opažani trebaju proučiti *Popis* jer će im tako biti jasnije što se sve može podrazumijevati pod pojedinom kategorijom u protokolu. Opažaču može pomoći ukoliko *Popis* tijekom opažanja ima pred sobom. S obzirom da postoje različiti oblici sveučilišne nastave (predavanja, seminari, vježbe) i da se nastavni sati mogu jako razlikovati s obzirom na gradivo koje se obrađuje, postoji mogućnost i da se u konkretnoj situaciji neki aspekti ne mogu procijeniti.

Pripremljeni protokoli za opažanje i samoopažanje nastave su u potpunosti paralelni, što omogućuje opažaču i opaženoj osobi da razmisle i izraze svoje dojmove o istim elementima nastavnog sata. Tako se oboje mogu dobro pripremiti za razgovor nakon nastave u kojem će te dojmove razmijeniti i usporediti. Za tu svrhu potrebno je dojmove sažeti i objediniti u glavne uvide u značajke održanog nastavnog sata, elemente koji su pridonijeli njegovoj kvaliteti i elemente koji su bili nedovoljno dobri i moglo bi ih se poboljšati. To se može učiniti kao što je ponuđeno u obrascu *Dojmovi nakon opažanja nastavnog sata*.

POPIS PONAŠANJA NASTAVNIKA I STUDENATA NA NASTAVI

NASTAVNIČKA PONAŠANJA

Priprema, ishodi i metode

Ishodi nastavnog sata su dobro formulirani

Ishodi nastavnog sata su realistični – moguće ih je ostvariti na satu

Ishodi nastavnog sata su ostvareni

Metode su usklađene s ishodima

U nastavi je smisleno uključeno više metoda i tehnika

Metode su primjerene sadržaju

Metode/tehnike su se pokazale poticajnim za studente

Sat ima jasne dijelove: uvodni, središnji i završni

Sat je dobro vremenski planiran i proveden

Izlaganje

Jasno prezentira i objašnjava sadržaj

Razina sadržaja primjerena je studentima

Povezuje sadržaje s drugim gradivom

Povezuje sadržaje s praksom

S vremena na vrijeme sumira rečeno

Izlaganje je logično strukturirano

Aktivnosti i zadaci studentima pravovremeno su povezani s izlaganjem

Objašnjava svrhu aktivnosti povezujući ih s ishodima nastavne jedinice

Povremeno provjerava razumiju li studenti sadržaj

Postavlja jasna pitanja studentima

Postavlja pitanja koja aktiviraju studente

Postavlja pitanja koja potiču više kognitivne procese

Ostavlja dovoljno vremena studentima da razmisle o odgovoru

Jasno objašnjava zašto je odgovor točan ili pogrešan

Poticanje aktivnog učenja i prilagodba različitim studentima

Organizira grupne zadatke

Koristi konkretne, svakodnevne primjere

Potiče studente da razmišljaju o mogućim rješenjima problema

Potiče studente da međusobno razmjenjuju pitanja i ideje

Daje konkretne upute za provedbu pojedinih aktivnosti

Provjerava jesu li upute za aktivnosti svima jasne

Daje dovoljno vremena da svi završe zadatak

Pružna pomoć onima kojima ide teže

Poučavanje strategija učenja

Pokazuje kako kompleksne probleme pojednostaviti

Pokazuje studentima kako provjeravati rješenja

Potiče studente da sadržaj povežu s vlastitim iskustvom

Traži studentske argumente za i protiv neke strategije ili rješenja

Pita studente da objasne korake u svom razmišljanju/rješenju

Potiče studente da vode vlastite bilješke

Efikasna organizacija

Prati reakcije studenata i prilagođava dinamiku aktivnosti

Na vrijeme i odgovarajuće reagira na nepoželjna ponašanja

Drži studente uključenima cijelo vrijeme

Materijali za rad su spremni (npr. pribor, radni listovi, tehnika)

Nema gubitka vremena na početku ili tijekom sata

Komunikacija sa studentima

Govori odgovarajućom brzinom (ni prebrzo niti presporo)

Govori razgovijetno i tako da svi studenti čuju

Ima primjeren kontakt očima sa studentima

Ima primjerenog kretanje i gestikulaciju

Komunicira s različitim studentima (ne samo s dva-tri)

Klima za učenje, motivacija

Pažljivo sluša što studenti imaju za reći

Potiče studente da iznose vlastite primjere ili vlastito mišljenje

Primjerenog koristi i potiče humor

Potiče studente da slušaju jedni druge

Daje pozitivne komentare na pitanja i primjedbe studenata

Pohvaljuje studente za njihov rad

STUDENSKA PONAŠANJA

Postavljaju pitanja koja pokazuju interes za sadržaj

Odgovaraju na nastavnikova pitanja

Aktivno sudjeluju u raspravi

Slušaju dok nastavnik daje upute za aktivnosti

Sudjeluju u aktivnostima

PROTOKOL ZA OPAŽANJE NASTAVE

Opažač: _____

Opažani: _____

Nastavna tema: _____

Datum: _____ Broj studenata na nastavi (okvirno): _____

Procijenite različite aspekte ponašanja nastavnika i studenata na ovom konkretnom satu kojem ste prisustvovali.

NASTAVNIČKA PONAŠANJA
Priprema, ishodi i metode
Izlaganje
Poticanje aktivnog učenja i prilagodba različitim studentima

Poučavanje strategija učenja
Efikasna organizacija
Komunikacija sa studentima
Klima za učenje, motivacija
STUDENTSKA PONAŠANJA

PROTOKOL ZA SAMOOPAŽANJE NASTAVE

Nastavnik/ca: _____

Nastavna tema: _____

Datum: _____ Broj studenata na nastavi (okvirno): _____

Procijenite različite aspekte ponašanja nastavnika i studenata na ovom konkretnom satu kojem ste prisustvovali.

NASTAVNIČKA PONAŠANJA
Priprema, ishodi i metode
Izlaganje
Poticanje aktivnog učenja i prilagodba različitim studentima

Poučavanje strategija učenja
Efikasna organizacija
Komunikacija sa studentima
Klima za učenje, motivacija
STUDENSKA PONAŠANJA

DOJMOVI NAKON OPAŽANJA NASTAVNOG SATA

Opažani: _____

Datum: _____

Opći dojam o nastavnom satu:

Dobri aspekti nastavnog sata: (npr. Priprema, ishodi i metode, izlaganje, Poticanje aktivnog učenja i prilagodba različitim studentima, Poučavanje strategija učenja, Efikasna organizacija, Komunikacija sa studentima, Klima za učenje, motivacija)

Područja za moguće promjene: (npr. Priprema, ishodi i metode, izlaganje, Poticanje aktivnog učenja i prilagodba različitim studentima, Poučavanje strategija učenja, Efikasna organizacija, Komunikacija sa studentima, Klima za učenje, motivacija).